

ERDEN AKBULUT - METE TUNÇAY
Beynelmillel İşçiler İttihadı

Sosyal Tarih Yayınları, 2009 (1 baskı)

İletişim Yayınları 2356 • Araştırma-İnceleme Dizisi 390

ISBN-13: 978-975-05-2017-4

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Siyami Kuzu

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERDEN AKBULUT - METE TUNÇAY

Beynelmilel İşçiler İttihadı

Mütareke İstanbulu'nda
Rum Ağırlıklı Bir İşçi Örgütü
ve TKP ile İlişkileri

GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ VE
GENİŞLETİLMİŞ BASKI

ERDEN AKBULUT 1952'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. 1976'dan itibaren değişik yayınevlerinde çevirmen ve redaktör, süreli yayınlarda yazar ve redaktör olarak çalıştı. İstanbul TKP davasında 1981-1984 arasında tutuklu olarak yargılandı. 1998'ten beri Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı'nda (TÜSTAV) yönetici olarak çalışıyor. Halen çevirmenlik, araştırmacı-yazarlık yapıyor. Yayımlanmış çevirileri: *SBKP Deneşimi ve Devrimci Teori* (Ahmet Şahin imzasıyla, Konuk Yayınları, 1978), *Emperyalizm* (Altuğ Yalal ve Uğurhan Berkok ile birlikte, 1. baskı Konuk Yayınları, 1979, 2. baskı Sosyalist Yayınlar, 1995), *Körfez Savaşı* (E Yayınları, 1990), *Çöl Fırtınası* (T. Ahmet Şensilay ile birlikte, E Yayınları, 1991), *İmparatorluk Beşığı* (T. Ahmet Şensilay ile birlikte, Alan Yayıncılık, 1992), *Büyük Kargaşa* (Alan Yayıncılık, 1993), *Sultan Galiyev* (T. Ahmet Şensilay ile birlikte, Sosyalist Yayınlar, 1995), *Cezayir Dramı* (Halil Hacıalioluğlu ile birlikte, Alan Yayıncılık, 1998), *Komünist Enternasyonal (1919-1943)* (Yordam Kitap, 2016). Yayımlanmış kitapları: *Komintern Belgelerinde Nâzım Hikmet* (TÜSTAV Yayınları, 2002), *1963- 1965 TKP Belgelerinde İşçi-De-mokrasî Hareketi ve TIP* (TÜSTAV Yayınları, 2003), *TKP MK Dış Büroşu 1965 Tartışmaları* (TÜSTAV Yayınları, 2004), *1929 TKP Davası* (TÜSTAV Yayınları, 2005), *Millî Azadlık Savaşı Anıları* (TÜSTAV Yayınları, 2006), *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)* (Metem Tunçay ile birlikte, 1. baskı Sosyal Tarih Yayınları, 2007), *Nail Çakırhan Anıları* (Sarı Defter, 2008), *Bilal Şen Anıları* (Sarı Defter, 2008), *Beşnelmîlel İşçiler İttihadı* (Metem Tunçay ile birlikte, 1. baskı Sosyal Tarih Yayınları, 2009), *Zeki Baştımar* (Sosyal Tarih Yayınları, 2009), *Dr. Şefik Hüsnü Deymer* (Sosyal Tarih Yayınları, 2010), *TKP 1965 Tartışmaları Muhalefet Mektupları* (Sosyal Tarih Yayınları, 2011), *İstanbul Komünist Grubu'ndan (AYDINLIK çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne (1919-1926)* (Metem Tunçay ile birlikte, 3 cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2012-2013).

METE TUNÇAY 1936'da İstanbul'da doğdu. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. Aynı kurumda 1961'de siyasal bilimler doktoru, 1966'da siyasal teoriler doçenti oldu. 1961'de Rockefeller bursuyla Londra İktisat ve Siyasal Bilimler Okulu'nda incelemeler yaptı. 1972-1973 yıllarında bir yıl süreyle DİSK'te araştırma uzmanlığı görevini yürüttü. 1979'da SSCB Bilimler Akademisi konuğı olarak Sovyetler Birliğı'nde, 1979-1980'de Fulbright bursuyla ABD'deki Stanford Üniversitesi Hoover Kurumu'nda araştırmalar yaptı. 1987-1988'de Hür Berlin Üniversitesi Carl von Ossietzsky profesörü oldu. 1984'te *Tarih ve Toplum* (İletişim Yayınları) dergisini yayımlamaya başladı. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın kuruluşunda yer aldı ve aynı kurumun yayımladığı *Toplumsal Tarih* dergisinin yöneticiliğini yaptı. Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nün kurucu başkanı olan ve aynı bölümde çalışmalarına devam eden profesör Metem Tunçay'ın pek çok çevirisi bulunmaktadır. Yayımlanmış eserleri: *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925* (AÜ, SBF Yayınları, 1967; İletişim Yayınları, 2009), *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi I-II-III*, (AÜ SBF Yayınları, 1969; Bilgi Üniversitesi Yayınları 2006), *Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi I-II* (derleme, Bilgi Yayınevi 1976), *TC'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931* (Yurt Yayınları, 1981), *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler* (Belge Yayınları, 1982), *Bilineceğı Bilmek* (Alan Yayınları, 1983), *1923 Amele Birliğı* (BDS Yayınları 1989), *Türkiye'de Sol Akımlar II, 1925-1936* (BDS Yayınları, 1991; İletişim Yayınları, 2009), *Cihat ve Tehcir: 1915-1916 Yazıları* (Afa Yayınları, 1991), *Eleştirel Tarih Yazıları* (Liberte Yayınları, 2006), *Beşnelmîlel İşçiler İttihadı* (Erden Akbulut ile birlikte, TÜSTAV Yayınları 2009).

İÇİNDEKİLER

SUNU.....	7
-----------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOL AKIMLAR - I (1908-1925) Kitabından

BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADİ.....	13
A. Bina İşçilerinin Beynelmilel Sanayi Cemiyeti - Dersaadet (Sendika'nın Örgütlenme Şeması).....	14
B. Bina İşçilerinin Beynelmilel Sanayi Cemiyeti (İnşaat Amelesi Beynelmilel Sanayi İttihadı - Beynelmilel Bina İşçileri İttihadı).....	16
C. "1922 Güzünde Beynelmilel İşçiler İttihadı'nın İstanbul'da Dağıttığı Bildiri".....	22
D. Serafim Maksimos.....	24
E. Nikos Zaharyadis.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

TÜSTAV KOMİTERN ARŞİVİ Belgelerinden

1. BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADI'NIN KURULUŞU VE İLK GENEL KURULU.....	29
--	----

2. BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADI'NDA ROLAND GINZBERG DÖNEMİ	39
3. BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADI'NIN KAPATILMASINDAN SONRAKİ FAALİYET	117
EKLER	197
EK 1 Marangoz, Dođramacı ve Dülgerlerin 'Aghios Pandeleimon' Cemiyeti	199
EK 2 Toplumsal Araştırmalar Grubu ve 1912 Yılına Ait İki Sendika Tüzüğü	217
EK 3 Dođu'da Sosyal Sorun	235
EK 4 Asimokopulos'un Otobiyografisi	245
EK 5 Blİ Üyelerinin Biyografileri	259
EK 6 Başka İşçi Örgütleri Faaliyetleri	271
EK 7 Profintern III. Kongresi	277

SUNU

Mütareke dönemi Türkiye'sinde işçi hareketleri konusunda İstanbul öne çıkmaktadır. Bir kere, burada kurulan bazı partiler (örneğin, Türkiye Sosyalist Fırkası) daha çok bir işçi sendikası niteliğindedir. İkinci olarak, işçi örgütleri esas itibariyle etnik/dinsel ayrımlara göre oluşmuştur. İstanbul'da Ermeni ve Yahudi işçilerin partilerden ayrı örgütleri olmamıştır. Sosyalist Ermeniler Daşnak ve Hınçak partileri içinde yer almıştır. Balkan Savaşları öncesinde Selânik'te Sosyalist Federasyon'da başat unsur olan Yahudiler İstanbul'da belirgin değildir. Rumlar ise, 1912 yılında Parvus'un da teşvikiyle kurulan "Dersaadet Tetebbuat-ı İctimaiyye Cemiyeti"nden sekiz yıl sonra, Beynelmile İşçiler İttihadı/Union Internationale des Travailleurs adlı bir örgütlenmeyi başarmışlardır. Bu federasyonun, çoğu Rum Bina inşaatı ameleleri, Deniz işçileri ve Marangozlardan oluşan üç büyük sendikası vardı. Dr. Orhan Silier, Matbaacılar ve Müstahdemler sendikalarının dört dilli (Fransızca, Ermenice, Rumca ve Ladino) matbu tüzüklerini tanıttığı "Dersaadet Amele Cemiyetleri İttihadı - 1912" başlıklı yazısında bu sürekliliği vurgulamaktadır. Önce *Tarih ve Toplum* dergisinde yayınlanan sonra da *Türkiye'de Sol Akımlar-I (TSA)*'a konulan (İletişim Yayınları, 2009, Birinci Bölüm Belge 7, s. 144-56) Orhan Silier'in makalesini bu basıma katıyoruz.

Rusya Devlet Siyasi Sosyal Tarih Arşivi (RGASPI) fonlarında yer alan şahsi dosyasında Niko Assimokopulos Komintern'e sunduğu ve Ekler bölümünde yer verdiğimiz otobiyografik raporda kendisinin Ticarethane Müstahdemleri Sendikası'nda iken Bİİ'na katıldıklarını, bu örgütün kurucuları arasında anarko-sendikalistlerin bulunduğunu ve Yunan milliyetçisi olduğunu yazıyor.

2009'da Sosyal Tarih Yayınları arasında yayımladığımız *Beynelmilel İşçiler İttihadı* kitabının ilk basımında klişesi verilen 24 Kasım 1920 tarihli Fransızca mektubun Osmanlıca anteti “Dersaadet - Enternasyonal Umum İşçilerin İttihad Cemiyeti” şeklindedir. Bazen “işçi” yerine “amele” sözcüğü de kullanılmaktadır. Bu birlik 18 Mayıs 1920'de kurulmuş, başında Serafim Maksimos bulunmuştur. Bu zat aynı zamanda Yunan Komünist Partisi İstanbul şubesinin başkanıdır. Bİİ onun önderliğinde, 18 Şubat 1921'de bir genel kurul toplantısı yaparak Moskova'daki Kızıl Sendikalar Enternasyonalı'ne (Profintern) ve bir seksiyon olarak ona bağlı olan Balkan-Tuna Federasyonları Birliği'ne üye olmuştur.

Maksimos, Kasım 1921'de İstanbul'u işgalleri altında tutan Antant polisi tarafından tutuklanınca, onun yerine genel sekreterliğe Karamveris getirilmiş, ama çok geçmeden Romanya kökenli bir Yahudi olan Roland Ginzberg Bİİ'nin başına geçmiştir. Roland rakip Türkiye İşçi Derneği ile sürekli çatışmıştır. Fakat daha Maksimos'un yönetimi sırasında Bİİ Türk ağırlıklı işçi örgütlerine karşı tutum almaya başlamıştır (Dimitrov'a 25 Ağustos 1921 tarihli mektubunda, “Mustafa Fazıl adlı bir adam 24 saatte bir Komünist Partisi'nin antetli kâğıtlarını hazırladı ve Dimitratos yoldaş ile kongreye iki delege yollamaya kalkıştı” demektedir).

Bİİ, eski Türkiye Sosyalist Fırkası üyesi Vanlı Kâzım'ın şahsında Türkiye Komünist Partisi'ni kurmak üzere Komintern IV. Kongresi'nde oluşturulan örgüt bürosunda yer almış ve kimi üyelerinin anlatımlarında yer aldığı üzere de varlığını TKP'ye katmıştır. Beynelmillel İşçiler İttihadı olarak ise İstanbul'un Milli Kurtuluşçuların eline geçmesinin ardından 1923 sonlarında kapatılmıştır.

* * *

Bu kitabın ilk bölümünde, *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)* çalışmasındaki belgelere yer veriyor, dipnotlarını onun yayınlanmasının ardından erişilen kimi bilgilerle zenginleştiriyoruz. İkinci bölümde ise, Komintern arşivinden ulaştığımız yeni belgeleri sunuyoruz. Bİİ'nin üyeleri ağırlıklı olarak Rumlardan oluşmakla birlikte, yeni eriştiğimiz Komintern belgelerinden örgütün önderleri arasında Roland (Ginzberg) adlı bir Osmanlı Yahudisi ile “Faruk Asrı” takma adını da kullanan (Vanlı) Kâzım (Kıp) diye bir Türkün de bulunduğu anlaşılmaktadır. *TSA-F*de Türkiyeli komünistler içinde isimleri geçen bu kişilerin Bİİ ile ilişkileri olduğunu şimdiye kadar bilmiyorduk.

Kitapta sadece Bİİ'nin kendi belgeleri değil, o zamanlar İstanbul Komünist Grubu adını taşıyan ve Komünist Enternasyonal ile doğrudan bağlı olduğu ve 1922'den itibaren kurmakla görevlendirildiği için TKP olarak adlandır-

bileceğimiz, başını Dr. Şefik Hüsnü'nün çektiği grubun kaleme aldığı raporlarda Bİİ ile ilgili olan kısımlar da yer alıyor. Ne yazık ki Bİİ'nin yayın organı *Neos Anthropolos*'a (Yeni İnsan) ve Roland'ın bir mektubunda Fransızca olarak sözü edilen *Taarruz* gazetesine ulaşamadık. Yine de bu çalışmayla birlikte Bİİ hakkında derli toplu bir çerçevenin ortaya çıktığını düşünüyoruz.

1920-1923 arasında İstanbul'da faaliyet gösteren Beynelmillel İşçiler İttihadi'nin gençlik kolu gibi faaliyet göstermiş olan grup, Şefik Hüsnü ile birlikte komünist gençlik adına Bulgaristan KP kongresine gidip konuşma yapan ve ardından Aydınlık grubuna muhalefet eden İsmail Hakkı'nın da katılımıyla 1922-1923 yılları boyunca Komünist Gençlik Enternasyonalı (KGE) tarafından (Ağustos 1923'te bunun bir yanlışlık olduğu ifade edilene kadar) muhatap alınarak İstanbul Beynelmillel Komünist Gençler Grubu olarak varlığını sürdürmüştür. Bu grubun faaliyetiyle ilgili belgeler, bunlarla ilgili Aydınlık çevresinden TKGB adına yazışmaları yürüten Fahri'nin [Baytar Ali Cevdet] de ilgili yazışmalarıyla birlikte tarihsel sırası içinde *Türkiye Komünist Gençler Birliği 1920-1925* kitabında verilmiştir, o nedenle burada yer almamaktadır.

Bu baskıya “gözden geçirilmiş” dememizin nedenlerinden birincisi ilk baskıda yer alan “Komintern arşivinden İstanbul'da yayınlandığını düşündüğümüz *Kızıl Gazete*” ifadesini düzeltmektir; TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1, CD: 24, Klasör 31-36'daki 412 numaralı Rusça “*Kızıl Gazete Programı*”nın sonunda “*Kızıl Gazete* Yazı Kurulu Ahmet Cevat ve Roland” imzaları var, yani bir biçimde bu gazetenin Bİİ ile Roland üzerinden bir bağlantısı var. Ancak *Kızıl Gazete* Bakû'de yayımlanmış ve yazı kurulunda Ahmet Cevat Emre'nin yanı sıra Nâzım Hikmet, Vâlâ Nureddin ve Şarki [Komintern'in TKP'ye gönderdiği “takviyeci” Gafurov'un takma adı] yer almıştır; bu nedenle bu basımda *Kızıl Gazete* ile ilgili belgelere yer vermiyoruz. İkincisi ise, *TSA-F*den bu yana biyografisini verdiğimiz Zahariyadis (Nikolaos Zahariyadis) ile Bİİ'nde adı geçen Zaharyadis'in (İlya (Dimitriyeviç) Zahariyadis) aynı olmadığını Rusya Devlet Sosyal Tarih Arşivi (RGASPI) fonlarından edindiğimiz şahsi dosyalar sayesinde öğrenmiş olmamızdır.

Bu baskıya “genişletilmiş” dememizin nedenleri arasında en önemlisi, RGASPI fonlarından edindiğimiz Bİİ üyelerine ilişkin şahsi dosyalardaki bilgiler, TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1'deki çalışmalarımız sırasında kitabın yayınlanmasından sonra ulaştığımız yeni belgeler (metinde gri zemin içerisinde gösterilmiştir), Bİİ'nin kuruluşu sırasında adı geçen Zaharias Vezestenis'in 1913'te *Les Temps Nouveaux* dergisinin 29.03.1913 tarihli 48, 05.04.1913 tarihli 49 ve 12.04.1913 tarihli 50. sayılarında 3 bölüm halinde yayınlanmış “Doğuda Sosyal Sorun” başlıklı makale dizisi, Erol Ülker'in Fransız arşivlerinden aldığı ve kullanmamıza izin verdiği Tramvay Personelinde Seçimler başlıklı belge ve Stefo Benlisoy'un sunduğu “Marangoz Doğ-

ramacı ve Dülgerlerin ‘Aghios Pandleimon’ Cemiyeti” konulu tebliğ ve bu tebliğde anılan Papadopulos’un mektubunun çevirisidir. Bu belgeleri kullanmamıza izin veren bu iki bilim insanına, kullandığımız Eski Türkçe belgelerin çevrimyazısını yapan Banu İşlet, Cemile Moraloğlu Kesim, Meral Bayülgen, Emel Seyhan Atasoy, Baha Coşkun ve Şeyda Oğuz’a, Rusça belgeleri çeviren Rüstem Aziz’e teşekkür ediyoruz.

ERDEN AKBULUT - METE TUNÇAY

Aralık 2015

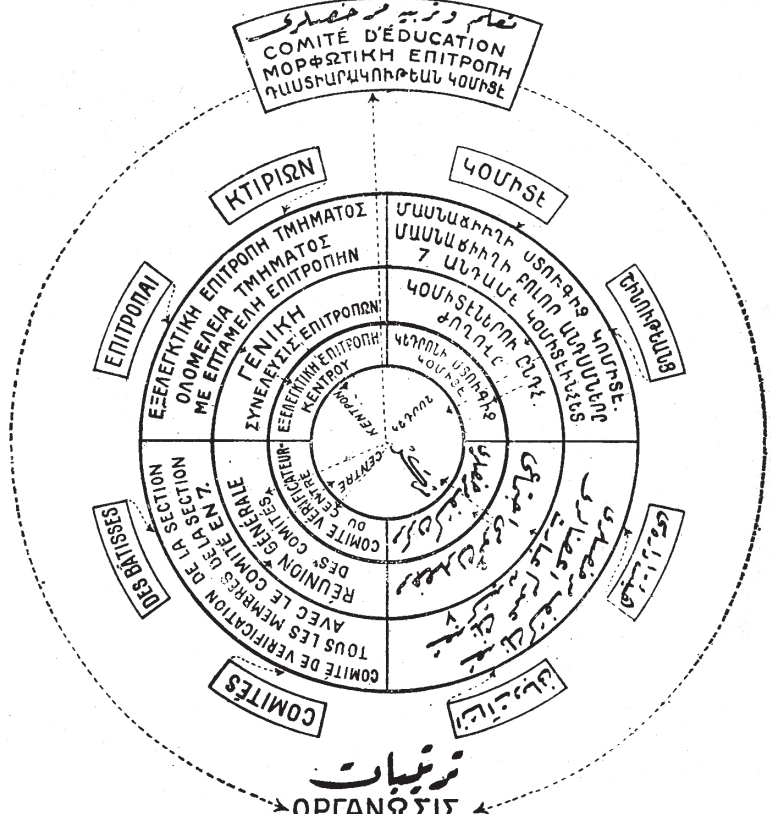
BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOL AKIMLAR - I
(1908-1925)
Kitabından

بنام الله جل جلاله بين الملل جميعي - درسمات

UNION INTERNATIONALE INDUSTRIELLE DES OUVRIERS DU BATIMENT CONSTANTINOPLE
ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝ. ΕΝΩΣΙΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΗΣ ΚΤΙΠΟΛΕΩΣ

ՀԵՆՈՒԹԵՆ ԲՈՐՏԱԿՈՐՆԵՐՆԻ ՀԱՐԱՐԱՐՈՒՆԵՍՏՈՒՆ ՄԻՋԱԳՅՈՒՆԻ ՄՈՒԻԹԻՆ Կ. ՊՈԼԻՍ

تربیات
ORGANISATION

ORGANISATION
ՀԱՐԱՎԱԿԵՐՈՒՄԻԹԻՆ

اتفاق مابني بين الملل جميعي: يوم، جيرارد، اوب، جيرارد، اعبات اولوب رساملر، دوازجبار، رنجبر، دكوزر، يابو دميرجباري، سيواجبار، بواجبار، طاشجبار و اينبارد جالشان عموم عملدار اشو جميته مندوب دور.

De l'Union Internationale Industrielle des Ouvriers de Batiment font partie tous les salariés : dessinateurs, maçons ma-noeuvres, charpentiers, en fer, enduiteurs peintres, tailler en pierre, et tous ceux qui travaillent dans les batisses.

ΕΙς τήν Διεθνή Βιομηχανικήν Ένωσιν Έργατών Οικοδομητικής Ανήκουν βλοι οι μισθόδουλοι εργατάς, σχεδιασται, εργατάς βοηθοί (ρεσπερίδες) κτίσται, ξυλοσγοί, σιδηροσγοί οικοδομών, κονωσται, βαφείς, λιθοξοί (πετρώδες) και βσοι συντελοῦν εις τήν οικοδομητικήν.

Ինտերնալ զործուորներու հարաբարու հաստիակն Միջազգային Մուրհասակի Համազգայն բոլոր օրաշարժով աշխատողները, գծապատկերող և օժանդակ արվեստագիտները, սառաշարժարները և շինութեան երկաթագործները, բարակորները և բոլոր անոնք որ կ'աշխատեն շէնքերու վրայ:

İçten dışa halkalar: Merkez – Merkez Keşif Murahhasları – Murahhasların Umumî İçtimâ – Şubenin Keşif Murahhasları – Şubenin Umum Âzâları Heyet-i İdare – İnşaat ve Mebanî Üstte: Talim ve Terbiye Murahhasları / Altta: Tertibat
"İnşaat ve Mebanî Beynelmilel Cemiyeti yemiyecilerden ibaret olup ressamlar, duvarcılar, rençberler, dülgەرler, yapı demircileri, sıvacılar, boyacılar; taşçılar ve ebniyelerde çalışan umum ameleler işbu cemiyete mensuptur." (Türkiye'de Sol Akımlar 1, İletişim Yayınları, s. 820.)

BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADİ¹

B.I.I./U.I.T. (Beynelmîlel İşçiler İttihadı/*Union Internationale des Travailleurs*) hakkında, 24 Ağustos 1338 tarihli “İstanbul İşçi ve Sosyalist Teşkilât-ları Hal-i Hazır Harekâtı” başlıklı raporda geniş bilgi vardır.² İçişleri Baka-nı Şükrü Sökmensüer de, 29 Ocak 1947 günü Meclis’te Türk solunun tarihi hakkında açıklama yaparken, Bİİ’nden bahsetmiştir: *T.B.M.M. Tutanak Der-gisi*, D. 8, cilt 4, s. 66.³

Bİİ, Komintern’in Kızıl Sendikalar Birliği’ne bağlı bir örgüttür. (Profintern adını taşıyan bu birlik hakkında bkz. Nollau, *Enternasyonal*, s. 82-83.) Esa-sen, 1921 yaz başında İstanbul’daki gizli TKP’nin kuruluşunda *Aydınlık* çev-resiyle işbirliği yapmıştır.⁴ Amerikan I. W. W. (Industrial Workers of the World) sisteminde çalışan⁵ Bİİ’nin çoğunluğu Rum olmak üzere, aralarında

- 1 Beynelmîlel İşçiler İttihadı ile ilgili olarak Panayot Noutsos, *Panergatiki* adını kullanmaktadır. P. Noutsos’un makalesinde yer alan son derece önemli bir dizi bilgi ve kişi, bizim okuduğumuz belgelerde yer almamaktadır. (P. Noutsos, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyalist Hareketin Oluşmasında ve Gelişmesinde Rum Topluluğunun Rolü: 1876-1925,” *Osmanlı İmparatorlu-ğu’nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)* içinde, Der: M. Tunçay - E.J. Zürcher, İletişim Yayınları, 1995, s. 127.) G.S. Harris ise, Tunaya ve Çapanoğlu’na atıfla, Maksimos’un Rum Komünist Partisi’nin İstanbul Şubesi olarak vasıflandırdıkları *Pan Ergatikon* teşkilâtının başı olduğundan söz etmektedir. (a.g.e., s. 140)
- 2 Bu belgenin Rusçadan çevirisi II. Bölümde yer almaktadır.
- 3 Bu rapor, TÜSTAV Yayınları’nın Kırkıl Yıllar-5 “*İfşa Ediyorum*” Kâzım Alöç - “*Savcı Konuştu Söz Sanığın*” Mihri Belli, Derleyen: Rasih Nuri İleri kitabının 267-286. sayfalarında yeniden yayımlanmıştır.
- 4 TÜSTAV Komintern Arşivi’nde şimdi okuduğumuz belgelere göre İstanbul’da 1920 yaz başında kurulmuş olan İstanbul Komünist Grubu’na Bİİ katılmamış, ancak 1922 sonunda kurulan Türkiye Birleşik Komünist Partisi Örgütlenme bürosunda yer almış ve 1925 başında yapılan TKP Akaretler Kongresi’nde kimi temsilcileri kurucu kollardan biri olarak bulunmuştur.
- 5 Bu konu ile ilgili yapılan bir değerlendirme-eleştirel yaklaşım için II. Bölüm’e bakınız; “bu tüzüğü Z. Bezesteni [Vezestenis] yoldaş”ın getirdiğine ilişkin bilgi için de II. Bölüm’e bakınız.

Ermeni ve Türklerin de bulunduğu 140 merkez üyesi vardır. Merkez tarafından *Neos Antropos* (Yeni İnsan) adıyla haftalık bir Rumca gazete çıkarılmakta (ayrıca bkz. Laqueur, *Communism and Nationalism in the Middle East*, s. 208/n. 9), haftada iki kere konferanslar düzenlenmektedir.⁶ Merkez Yürütme Komitesi, Galata Mumhane Caddesi, Gümüşhalkalı No:1'dedir.⁷

Bİİ, üç büyük sendika kurulmasına önyak olmuştur: (çoğunluğu Rum, 500 kadarı Türk) 2.000'den fazla üyesi olan 9 şubeli "Beynelmîlel Bina İşçileri İttihadı" [4 Mart 1923'te BBİİ'nin Beyoğlu şubesi salonunda toplanan fevkalâde kongresi dolayısıyla, bkz. *Aydınlık*, Sayı 14, Nisan 1923, s. 375-376.],⁸ (çoğunluğu Rum, 300 kadarı Türk) 1.500 üyeli "Beynelmîlel Deniz İşçileri İttihadı" ve (yine çoğunluğu Rum) 250 üyeli "Beynelmîlel Sanayi-i Haşebiye İşçileri [Marangozlar] İttihadı".

A. Bina İşçilerinin Beynelmîlel Sanayi Cemiyeti - Dersaadet (Sendika'nın Örgütlenme Şeması)

Metin gibi, bu şema da dört dilde düzenlenmiştir.

İçten dışa halkalar:

Merkez - Merkezî Keşif Murahhasları - Murahhasların Umumî İçtimâi - Şubenin Keşif Murahhasları - Şubenin Umum âzâları Heyet-i İdare - İnşaat ve Mebani [Binâlar]

Üstte: Talim ve Terbiye Murahhasları / Altta: Tertibat

"İnşa ve Mebani Beynelmîlel Cemiyeti yevmiyecilerden ibaret olup resamlar, duvarcılar, rençberler, dülgerler, yapı demircileri, sıvacılar, boyacılar; taşçılar ve ebniyelerde [binâlarda] çalışan umum ameleler işbu cemiyete mensuptur."

Bİİ adındaki "beynelmîlel" sözü, gerçekten uluslararası nitelikte olduğu için değil, Osmanlı devletindeki "millet" sisteminden ötürü (Rum ve Ermeni milletleri) kullanılmış olmalıdır. Bu kullanım, bir ölçüde, Kuzey Amerika sendikaları için *International* denince, "uluslararası"nın A.B.D. ve Kanada işçilerinin birlikte örgütlenmesini anlatmasına benzemektedir.

Bİİ'nin kesinlikle ne zaman kurulduğu ve ne kadar devam ettiği henüz açıklık kazanamamıştır. A. Şnurov, İstanbul Bİİ'nin 1920 yılı sonunda kurulduğunu söylemektedir:⁹ "Kemalist Devrim ve Türkiye Proletaryası," *Tür-*

6 Bu konu ile ilgili çok değişik ve geniş bilgi II. Bölüm'de yer alan raporlarda vardır.

7 Rusça çevirisinde adres *Galata, Mumhane Sokak, Gümüş-Halkalı Çıkmaızı No. 1* olarak gösterilmiştir.

8 Bu yazı II. Bölüm'de yer almaktadır, s. 77-78.

9 II. Bölüm'de yer alan ilk belgenin tarihi 24 Kasım 1920 olup, "Kuruluşunu size daha önceden bildirdiğimiz BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADI ..." denmektedir. Hangi tarihsel köklerden geldiği de Profintern'e sunulan değişik raporlarda yer almaktadır.

kiye'de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgaları, s. 42. Kitaigorodsky'nin bir yazısına göre, bu örgüt üç yıl yaşamış, kendi gazetesi de olmuş, fakat daha çok gayr-i Türk işçileri kapsayarak Türkler arasında etkili olamamıştır: "The Labour Movement in Turkey," s. 91/dn. 1923 Mayıs tutuklamalarıyla ilgili olarak İstanbul Valiliği'nce Dahiliye Vekâleti'ne gönderilen 26 Mayıs 1923 tarihli bir yazıda ise, Tevetoğlu'nun aktardığına göre (s. 384), "Teşrinievvel 1338-1922de Kızıl Enternasyonal'in muaveneti ile Galata'da teşekkül edip, teşekkülü arasına daha bazı cemiyet ve dernekleri almış olan BİL..." denilmektedir. Oysa, örgütün en geç İstanbul'un kurtuluşundan sonra kapanmış olması gerekir.¹⁰ Hatta, G. Harris, BİL'nin ve yayın organı *Neos Anthropos*'un 1922 Ekimi'nde İstanbul'daki Müttefik İşgal Kuvvetlerince kapatıldığını ileri sürmektedir (s. 119). Fakat, 30 Kasım 1923 tarihli *Vakit* gazetesinde "Şehrimizde bir Rus Anarşisti[!]" başlığıyla verilen bir habere göre, dün tutuklanmış bulunan ve "Komünistlik propagandasıyla iktifa etmeyerek pasaport ticaretine de kalkışan Vladimir Kostantinoviç'in Rusya'dan külliyetli para ile geldiğini ve İstanbul'da (UIT) şifresi altında (Beynelmilel İşçiler Cemiyeti İttihadı) namıyla bir cemiyet vücuda getirmeye çalıştığını" polis öğrenmiştir.

1921 güzünde işgal İstanbulu'na gelmiş olan Magdeleine Marx [Paz], *l'Humanité* gazetesinde 30 Kasım 1921 günü çıkan "Kapitalist Baskıya Direniş" başlıklı yazısında, BİL'nin yapı işçileri grevinde ve İstinye grevlerinde öncülük ettiğini belirtiyor ve *Neos Antropos* dergisinin parasızlıktan ötürü aylarca önce yayını durdurduğunu haber veriyor.¹¹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ayaklanmada, Yunan Komünist Partisi'nin önderliğini yapan Zakhariades ve Sarafim Maksimos (Vasilkopulo), BİL içinde yetişmiş İstanbul Rumlarındandır.

(Sarafim Maksimos [1896¹²-1961, Viyana] için bkz. G. Kousoulas, *Greek Communist Party*, s. 12-13, 18, 24, 26, 27, 48 [1926'da Yunan parlamentosuna Larissa'dan K.P. milletvekili olmuştur], 57-60, 63, 67-69. Nikos Zakhariades [İzmit, 1902-1973¹³] için ise, bkz. aynı eser *passim*, özellikle s. 69 vd. [1931 Aralık ayında Y.K.P. Genel Sekreteri olmuştur] ve s. 289'daki biyografik not. Gelecek yılların bu iki önemli komünisti KUTV'da öğrenciyken, Nâzım Hikmet, Valâ Nurettin, Şevket Süreyya gibi Türklerle arkadaşlık etmişlerdir.) Sovyet kaynaklarına göre, BİL'ni 1920 sonlarında kuran Komünist Partisi İstanbul şubesinin başkanı Sarafim olmuştur: G. Harris, *Origins of Communism*, s. 97; ayrıca bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasî Partiler*, s. 465.

10 Kapanışıyla ilgili ayrıntılı bilgi II. Bölüm'de yer alan raporlarda ve özellikle Şefik Hüsnü'nün kapanış nedenleriyle birlikte yazdığı raporda yer almaktadır.

11 M. Marx, *1921 İstanbul - 1922 Ankara* (Sosyal Tarih Yayınları, 2007), s. 48.

12 Pierre Broué, *Histoire de l'Internationale Communiste (1919-1943)*, Fayard, 1997, s. 1047.

13 Aynı yer, s. 1108